

njeno gradivo seminarjev in posvetovanj, ki so jih organizirali na to temo.

Večji del gradiva govori o rimokatoliški cerkvi, veliko pa je tudi gradiva o drugih verskih skupnostih, npr. srbski pravoslavni, islamski, Kristusovi binkoštni cerkvi, Krščanski adventistični cerkvi itd.

Gradivo mestne komisije za odnose z verskimi skupnostmi v Ljubljani daje zanimiv vpogled v odnose države do cerkve v povojnem obdobju. V fondu ohranjeno gradivo drugih pravnih oseb daje celovito podobo tega odnosa, saj na enem mestu dobimo podatke o odnosu različnih državnih organov in partije do verskih aktivnosti državljanov. Analize strokovne službe zelo natančno govorijo o delovanju in aktivnosti cerkve v tem času, o številu verskih skupnosti in o poskusih državnih organov in partije, da bi

preprečili po njihovem mnenju prevelik ideološki vpliv cerkve. Zvemo vse od problemov ob obiskovanju duhovnikov v bolnicah in drugih ustanovah, pritoževanju proti pretiranemu zvonjenju in o poskusih, da bi v Razkrižju maševal slovenski duhovnik, do razprav, ki naj bi komunistom dajale ideološko podlago za boj proti »verski zaslepljenosti«.

Opombe

- 1 Zgodovinski arhiv Ljubljana (v nadaljevanju ZAL), LJU 538, Skupščina mesta Ljubljana, Komisija za odnose z verskimi skupnostmi (v nadaljevanju SML, Komisija), a.e. 107, t.e. 34.
- 2 ZAL, LJU 538, SML, Komisija, a.e. 1, 4, t.e. 1.
- 3 ZAL, LJU 538, SML, Komisija, a.e. 18, t.e. 9.

Zapuščina Frana Žgurja, »vipavskega slavčka«

Ivanka Uršič

Zbirko osebnih fondov Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici smo obogatili z zapuščino »vipavskega slavčka« Frana Žgurja iz Podrage. Gradivo obsega 0,1 tekočega metra, to je ena arhivska škatla. Izročil ga je pesnikov vnuk Nikolaj Jeras iz Ljubljane. Žgurjeve pesmi je dolga leta hranila sestra Francka, ki je bila najprej poročena z Bazilijem Jerasom, višjim katastrskim inšpektorjem iz Celja, nato pa s pesnikom Alojzom Gradnikom.

Fran Žgur se je rodil 21. novembra 1866 v Podragi. Oče Aleksander in mati Ivanka, rojena Kopatin, sta prišla iz Št. Vida v Podrago, kjer sta odprla trgovino. Po domače se je pri njih reklo »pri Aleksandrovih« oziroma »pri Sandrovih«; ta hišni vzdevek naj bi prevzel Josip Murn za svoj stalni psevdonim, čeprav so glede tega deljena mnenja. Nekateri domačini pripovedujejo, da si je Murn nadel tak naziv zaradi velikih simpatij do vsega, kar je bilo ruskega izvora. Mladi Žgur je v rojstni vasi obiskoval enorazrednico. Na očetovo željo je šel na »višjo« šolo na Col (ker je bil Col na hribu, Podraga pa v dolini). Tam ga je poučeval Andrej Perne, strog, a blag mož. Perne je bil mladinski pisatelj in skladatelj. Na Colu je imel Žgur za sošolca poznejšega učitelja in pisatelja Iva Trošta.¹ V Gorici je opravil najprej nemško pripravnico in prvi razred realke, ker pa je imel težave z

matematiko, je nadaljnje šolanje opustil. Iz pisma Francke Gradnik Marjanu Breclju z dne 22. marca 1968 v Ljubljani izvemo, da je imel tudi talent za risanje: »Hranim knjižico skic iz časa, ko se je oče učil risanja pri Simonu Ogrinu na Vrhniki, kamor ga je oče peljal, ko je uvidel, da Francelj ni in ni rojen za trgovca. A strahotno domotožje mu je razjedalo njegovo notranjost, da so bile noči brez spanja, dnevi brez teka in miru. Ušel je in se znašel spet v Podragi pri Aleksandrovih.« Tako je za vselej zaključil s svojim šolanjem.

Ostal je doma. Kako se je počutil v vlogi trgovca, izvemo iz Žgurjevih zapisov.

»Od petnajstega leta sem zaprt v svoji skrinji, ki se ji pravi po naše štacuna. Med poprom, sladkim in hudim, med soljo in oljem in med božansko kavo in plebejsko cikorijo, med moko in otrobi se mi je naselila moja posestniška pevka vila, da me vsaj deloma tolaži v svoji ambroziji in me opiya kakor nebogljenca v teh sferah puste vsakdanjosti.«

Očetovo trgovino, v kateri je delal od leta 1881, je tudi nasledil.

Med prvo svetovno vojno je bil zaprt na ljubljanskem gradu in okrog leto dni je bil interniran v Mittergrabernu. V času italijanske zasedbe Primorske je moral veliko pretrpeti zaradi svoje velike ljubezni do slovenskega naroda in

neomajne vere v poslanstvo slovenstva. Ostal je večni idealist. Težko mu je bilo v zadnjih letih samo zaradi tega, ker se je čutil silno osamljenega. Nikogar ni bilo k njemu, da bi se z njim pogovarjal o literaturi in o slovanstvu.²

Žgur je bil že po naravi nagnjen k pesnikovanju. Nanj so vplivale zveze, ki jih je ohranil z dijaki in kasneje z visokošolci (učitelj Andrej Peroe in pisatelj Ivo Trošt) in slovenske literarne revije, v katerih je sledil pojavu moderne. Velik pomen za nastanek Žgurjeve poezije je imel dvakratni obisk pesnika Josipa Murna v Podragi, prvič okrog leta 1895 oziroma 1896, ko je preživljal počitnice na Slapu pri gospodu Kantetu in drugič 1900, ko ga je sprejel tedanji deželni poslanec Ivan Božič v Podragi, da bi si okrepil in poživil zrahljano zdravje. Tukaj je Murn ustvaril nekaj najlepših pesmi (Vlahi).

V zapuščini je ohranjen podroben opis srečanja z Murnom. Te Žgurjeve zapise je deloma uporabil France Bevk v Koledarju Goriške matice za leto 1930 z naslovom Razgovor o pesniku Murnu. Povzemam del Žgurjevega teksta, ki kaže na veliko ljubezen in spoštovanje do Murna kot človeka in pesnika.

»In glej čudo nekega poletnega popoldne, mislim da je bilo leta 1896, prispo trije študentje in jo zavijejo na moje dvorišče pod murvo. Moja hiša je namreč kraj, kjer Bog roko ven moli in vabi popotnika, ki hoče mimo na kozarček domačega pridelka, tistega od zida. Bili so v najboljšem razpoloženju, a služkinja pride pome v prodajalno in pravi, da so me gospodje povabili v njihovo sredo. Veselo sta me dva pozdravila, bila sta to Joško in Robert Kenda, a tretji ki sta mi ga predstavila je bil Josip Murn. Samo zdravje, mladost in veselje jih je bilo, srce polno prekipelih valovanj, a beseda živa in bučna kakor velikonočni zvon. Murn je bil tedaj star kakih šestnajst do sedemnajst let, vitek, plavolas, oči mirne in sinje, iz njih je kipela čudokrasna roža naše pesmi in v njej bujnost našega polja, gozda in njiv. Njegov nasmeh odsev kipeče duše; bil je kakor meglica, ki se dviga k soncu, da ji dahne zlati šarm poljuba. Mahoma sva si bila zaupna.«

Glavnino Žgurjeve zapuščine predstavljajo pesmi. Najstarejši ohranjen rokopis pesmi z naslovom V moji globini srca je datiran 16. septembra 1893. V tem letu je objavil tudi prvi pesmi v Domu in svetu in v Drobtinicah. Pesmi so izhajale še v Angelčku, Edinosti, Koledarju Goriške Matice, Vrvcu, Zvončku, Slovanu, Mladinskem listu, Notranjcu, Slovenskem domu, Jugoslovanu, Bogoljubu, Jadranski, Novem rodu, Slovenskem ilustrovanem tedniku, Učiteljskem tovarišu, Kurentu, Mladiki, Našem glasu, Odmevih, Istri ... Žgurjeve pesmi kažejo večje ali manjše vplive Otona Župančiča, Josipa Murna

pa tudi Frana Levstika in Frana Gestrina. Motivno in oblikovno so uglasene z dobo, včasih se pojavi kak aktualen motiv, veliko je priložnostnih ali razmišljujočih pesmi. Snov za svojo poezijo je črpal iz narave in okolja domače pokrajine.³ Žgur je objavil skupaj več svojih pesmi leta 1902 v 25. zvezku Gabrščkove knjižnice za mladino in leta 1906 v 31. zvezku. Pomladančki so kot edina samostojna pesniška zbirka izšli 1923 v Gorici v založbi Narodne knjigarnice in opremljeni z risbami Avgusta Černigoja. Zaradi pičle založbe in takratnih razmer ima to zbirko le malo kdo. Zbirka pomladančki je posvečena slavnemu junaku Cicibanu. Pomladančki, Ciciban, Slatka slutnja, Zdrnila se je pomlad, Vesna, Zidam hiško in še vrsta pesmi je prišlo v izbor otroške poezije.

Ohranjen pesniški opus priča tudi o Žgurju kot prevajalcu. Prevajal je dela nekaterih slovenskih pesnikov v nemščino, kot na primer pesmi Josipa Murna (Pomladna romanca, Ne vem, kdo je bolj otožen, Pa ne pojdem prek poljan), Otona Župančiča (Dedek samorog, Ciciban in čebela), Franceta Prešerna, Simona Jenka, Miroslava Vilharja, Ivana Cankarja, Simona Gregorčiča. Prevajal je tudi dela tujih avtorjev v slovenščino; od tega je bilo objavljenih le nekaj pesmi (v Zvončku je leta 1917 objavil Puškinovo pesem Jutro, v 88 številki Edinosti leta 1925 pa pesem Li Tai Poja Rdeči cvet); vse ostalo je še vedno v rokopisu.

Med listanjem po Žgurjevi zapuščini srečamo tudi številne risbe, izdelane s svinčnikom ali s tušem, ki so najbrž nastajale neposredno s pesmimi.

Korespondenca je skromno ohranjena. Zanimiv je osnutek pisma dekletu Franji, v katerem jo prosi naj mu odgovori ali je pripravljena postati njegova žena. (Francka Škapin je bila doma iz Vrabč, pri Badgarjevih.)

Zadnji del zapuščine predstavljajo razni tiski. Iz leta 1873 je ohranjena zloženka z nabožno podobico in molitvijo, last Johane Žgur, pesnikove matere.

Med časopisi je nekaj izvodov, ki so pisali o Žgurjevi smrti: Nova doba iz Celja 17. februarja 1939, Jutro 19. februarja 1939, Istra iz Zagreba 24. februarja 1939 in Večernik iz Maribora 4. marca 1939.

V ta sklop sodijo tudi tri številke Cicibana iz obdobja 1950-1952, v katerih so bile natisnjene naslednje pesmi: Tam, vrh Nanosa, Burja, Zazibanka (slednjo je uglasbil Pavle Kalan). Uglasbenih je še vrsta Žgurjevih pesmi.⁴

V Ajdovskem tekstilcu, ki je izšel 10. junija 1968, je bil objavljen prispevek Marjana Breclja z naslovom Imeli smo jih - kulturnozgodovinski drobci iz ajdovske občine - pesnik Fran Žgur.

Seveda je to le delček literature o pesniku; več lahko izvemo v Slovenskem biografskem leksikonu pod geslom Fran Žgur izpod peresa Marjana Breclja.

»Žgurjeve pesmi so po veliki večini mladinske, a vendar ne otroške v pravem pomenu besede, so nekaj več: pesmi moža, ki s toplo ljubeznijo doživlja svojo zemljo in si je kljub starosti ohranil otroško, lepote žejno srce. Njemu je življenje pesem in pesem življenje in storil bi mu največjo krivico, kdor bi mu odrekel pesniške darove.

Pa mu je pesem razen notranje radosti in utebe pripravila le malo veselja. Rajši nasprotno: kot pozabljen slavček živi v svoji vasi, njegove pesmi pa raztresene samevajo po raznih listih. Le en zvezčič jih je zbral, ki so potem z naslovom »Pomladančki« pred leti izšle v Gorici. Še v mestu se radi ponorčujejo iz pesnika, ki se

pogovarja s svojo notranjostjo in s naravo, na vasi pa je deležen mnogoterega posmeha. Veliko ljubezni je bilo treba, da ni skrival in tajil »hčerk svojega srca«.5

Gospodu Jerasu smo hvaležni, ker nam je izročil Žgurjevo zapuščino. S tem se ponuja priložnost, da bi Pomladančki doživeli ponovno izdajo, saj ima to zbirko le malokdo.

Opombe

- 1 Pesnik Fran Žgur umrl, Istra, Zagreb, 24. 2. 1939, št. 8, str. 2.
- 2 Prav tam.
- 3 Slovenski biografski leksikon, 15. zvezek, str. 963-964.
- 4 Slovenski biografski leksikon, 15. zvezek, str. 964.
- 5 France Bevk, Pogovor s Franom Žgurjem, Mladika, 1. XVII, 1936, št. 12.

Arhivska zapuščina duhovnika, skladatelja in narodnega delavca Vinka Vodopivca

Ivanka Uršič

V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici smo se pridružili vrsti kulturnih prireditev ob 40. obletnici smrti duhovnika, skladatelja in narodnega delavca Vinka Vodopivca z nalogo, da zberemo Vodopivčevo zapuščino.

Iz Primorskega slovenskega biografskega leksikona povzemam nekaj osnovnih podatkov o življenju in delu Vinka Vodopivca. Rodil se je 16. januarja 1878 v Ročinju. Od tu se je družina selila v Podgoro, nato pa v Grgar. Vodopivec se je že zgodaj navduševal za glasbo. Prve napotke mu je dajal oče. Po ljudski šoli je obiskoval gimnazijo v Gorici. V tem času se je začel učiti violino in tamburico. Po maturi leta 1898 je stopil v bogoslovje in 14. julija 1901 je bil posvečen za duhovnika. Kot kaplan je služboval v Kamnjah (1902-1906), Črničah (1906-1907), nato so ga premestili v Kromberk, kjer je ostal do konca življenja. Med prvo svetovno vojno se je za dve leti umaknil v Cerknico. Po vojni se je vrnil v Kromberk ter skupaj s farani delal pri obnovi porušenih domov. Kljub številnim obveznostim je veliko ustvarjal. Bil je pod stalnim nadzorom goriške kvesture oziroma karabinjerske postaje v Solkanu. Tudi druga svetovna vojna ni preprečila Vodopivčevega kulturnega delovanja.

Pomemben je bil tudi kot zborovodja, vzgajal je številne pevce. Izredno pomembno je njegovo delo pri izdaji pesmaric; uredil je več zbirke za moške in ženske zборе na cerkvenem področju. Umril je 29. julija 1952 v bolnišnici v Vipavi, pokopan pa je v Kromberku. Vodopivec se je ukvarjal s cerkveno in svetno glasbo; mnoge njegove pesmi so ponarodele. Bil je ljudski poet, ki se je znal približati ljudskemu občutju in je odigral pomembno vlogo zlasti v času fašistične okupacije na Primorskem.

Vodopivec je ustvarjal v različnih okoliščinah, zato je veliko rokopisov ostalo raztresenih na Primorskem tostran in onstran meje in tudi po drugih krajih Slovenije. Do sedaj nam je uspelo zbrati ali vsaj evidentirati pri različnih imetnikih precejšnjo količino Vodopivčevih rokopisov skladb in drugega arhivskega gradiva. S tem so se potrdila predvidevanja, da je na terenu ostalo precej njegovih neobjavljenih skladb, ki so nastale po naročilu posameznih zborov oziroma njihovih pevovodij in organistov.

Pri zbiranju Vodopivčeve zapuščine so pomagali tudi njegovi še živeči sorodniki, dosedanji proučevalci njegovega življenja in dela ter nekatere kulturne inštitucije.